

Vladimír Řehořek (1933–2021). Botanický polyhistor a životní optimista

Dne 29. března 2021 se uzavřela životní pouť doc. RNDr. Vladimíra Řehořka, CSc., čestného člena České i Slovenské botanické společnosti, člověka, kterého botanici obou národů obdivovali pro jeho encyklopedické znalosti a měli rádi pro vřelou lidskost a nezdolný, nakažlivý optimismus.

Vladimír se narodil 9. listopadu 1933 v Kořenci, obci na vrcholové plošině Drahanské vrchoviny nedaleko Boskovic. V okolí Kořence je dnes přírodní park Řehořkovo Kořenecko, pojmenovaný na počest Vladimírova otce, akademického malíře Františka Řehořka. Otec rád malo-

val květiny a krajiny Kořenecka, zatímco děda František Řehořek byl zahradníkem. Toto rodinné zázemí Vladimíra nasměrovalo k zájmu o rostliny a přírodu. Po maturitě na gymnáziu v Boskovicích v r. 1952 nastoupil na Přírodovědeckou fakultu Masarykovy univerzity v Brně, kde se pod vedením doc. Jana Šmardy začal věnovat botanice. Později často vzpomínal na charismatického učitele, jím vedené letní studentské botanické expedice do Tater, a také na to, jak mu bylo dobře v kolektivu tehdejších studentů, z nichž mnozí (např. Petr Marvan, Emanuel Opravil, Eliška a Kamil

Rybníčkoví a Jiří Vicherek) se stali předními českými specialisty v různých oborech botaniky. Vladimír mezi nimi už tehdy vynikal dobrou znalostí velkého množství druhů nejen rostlin, ale i živočichů, hub a řas. Spolužáci mu dali přezdívku Hybrid, která byla zkratkou původního označení „botanicko-zoologický hybrid“. Na studiích si našel také celoživotní partnerku, mikrobioložku Věru. Studium ukončil v r. 1957 diplomovou prací zaměřenou na fytoecologii rašeliníšť a luk svého rodného kraje, zejména izolovaného rašeliníštního komplexu Pavlovských mokřadů. Důkladnou pozornost při tom věnoval i mechorostům.

Po ukončení studií krátce pracoval jako středoškolský učitel ve Valašských Kloboukách a v Západoslováckém muzeu v Třebíči. V r. 1961 zakotvil v Nitře, kde byl přijat na katedru botaniky tamní zemědělské univerzity (tehdy Vysoká škola polnohospodářská, VŠP, dnes Slovenská polnohospodářská univerzita). Intenzivně se zapojil do výuky a současně se věnoval výzkumu. Kandidátskou disertační práci o nížinných loukách v povodí řeky Slaná vypracoval pod vedením Jána Michalka v rámci externí aspirantury na Botanickém ústavu Slovenské akademie věd a obhájil v r. 1970. Jeho slibně se rozvíjející učitelskou a vědeckou dráhu zhatily politické události r. 1968. Jako všichni ostatní zaměstnanci musel podstoupit pohovor před prověřkovou komisí tvořenou místními představiteli znovu se utuzujícím komunistického režimu. Věděl dobře, co má říct, aby prověřkou prošel. Místo toho řekl, co si skutečně myslel, a přátelům to následně zdůvodnil slovy: „Přece ze sebe nebudu dělat vola.“ Zůstal mu čistý štít, ne však učitelské místo. Od r. 1970 byl přeřazen mezi techniky a musel strpět pohled na skandální nekompetentnost některých kolegů, kteří převzali jeho výuku. Vladimír vždy rád vyprávěl různé historky, které byly buď veselé, nebo poučné, a nejčastěji obojí dohromady. Jen málo z nich mělo trpké vyznění, ale pokud ano, tak to byly právě příběhy ze 70. let. Nevzdal se však a pokračoval ve floristickém a vegetačním průzkumu různých lokalit jižního Slovenska, mimo jiné Zoborských vrchů u Nitry, nivních luk, slanisk a písčín, z velké části ve spolupráci s kolegyní Zdenkou Svobodovou.

V polovině 70. let rozhodlo vedení VŠP o zřízení botanické zahrady v areálu školy a r. 1978 pověřilo Vladimíra Řehořka přípravou projektu. Zahrada byla oficiálně založena v r. 1982 a Vladimír se stal jejím prvním ředitelem. Odvedl zde obrovskou organizační práci, za kterou byl v r. 1995 oceněn Zlatou medailí za rozvoj VŠP. V té době také udržoval aktivní kontakty s ostatními botanickými zahradami v Československu a působil v Poradním sboru botanických zahrad při Ministerstvu kultury a později Ministerstvu životního prostředí.

1 Radost z rostlin, ze života a lidí kolem sebe z Vladimíra Řehořka čísla na každém kroku. Zde předvádí, jaké výšky může dorůst šťovík zahradní (*Rumex patientia*). Univerzitní kampus Bohunice, Brno, květen 2016.
Foto P. Štěpánková

Po změně společenských poměrů v r. 1989 se vrátil na katedru botaniky Agronomické fakulty VŠP a znovu se zapojil do výuky i vedení studentů. Blížil se však penzijnímu věku, a proto začal spolu s manželkou uvažovat o návratu do rodného domu v Kořenci, kde se chtěl věnovat svému oblíbenému zahradničení. Při jedné cestě z Nitry na Kořenec se zastavil v Brně na návštěvě u přítele ze studií Jiřího Vicherka, jenž právě pracoval na obnově botanické katedry na Přírodovědecké fakultě MU a hledal zkušené botaniky a učitele, kterých se nedostávalo. Zejména potřeboval najít svého nástupce ve vedení katedry. Nabídl proto Vladimírovi akademické pracovní místo. Když se ho po nějaké době zeptal, zda už nabídku zvážil, Vladimír mu odpověděl, že nad tím vlastně ani nepřemýšlel. Prý se nepovažuje za žádného velkého vědce, který by byl hoden působení na své alma mater, a tak si myslel, že nabídka padla spíš žertem. Ale slovo dalo slovo a místo odchodu do penze přešel V. Řehořek v r. 1995 na Masarykovu univerzitu, habilitoval se zde a v r. 1996 se stal vedoucím katedry systematické botaniky a geobotaniky PřF MU. Na katedře tehdy chyběli zejména učitelé specializovaní na řasy a houby, a proto Vladimír opět potvrdil svou pověst „hybrida“, když bez velkých problémů převzal základní přednášku systémem a fylogeneze „nižších rostlin“ (sinic, řas a hub) i navazující výuku. Studentům však zadával zejména témata cílená na výzkum biologie vybraných ohrožených druhů cévnatých rostlin. Společně s J. Vicherkem a dalšími botaniky z katedry se aktivně zapojil do projektu výzkumu flóry a vegetace nívy nad soutokem Moravy a Dyje, který byl v r. 2000 završen vydáním botanické monografie tohoto biologicky cenného území. Když paní Věra viděla plejádu manželových nových aktivit, prohlásila, že „toho do důchodu nedostanou ani heverem“.

Vladimír se intenzivně zajímal nejen o planou flóru, ale i o pěstované rostliny. V Brně zavedl do výuky soubor tří nových přednášek zaměřených na dendrologii, okrasné zahradní a pokojové rostliny, přičemž uplatnil bohaté zkušenosti jak z práce v botanické zahradě, tak z rekreačního zahradničení. Na vlastní zahradě nebyla jeho hlavní snahou tvorba úhledných a uspořádaných záhonů nebo kompozic. Spíš ho bavilo nejrůznější experimentování s rostlinami, třeba pěstování vinné révy v Kofenci v nadmořské výšce 610 m. Rád si bral do kultury rostliny z přírody a v zahradě sledoval jejich chování (viz např. obr. 2 a 3). Také měl zálibu v kulinářském využití rostlin. V přírodě ochutnával všechno, co bylo jen trochu jedlé, a studentům i kolegům velmi rád dával podrobné návody, jak ze zdánlivě nejedlých rostlin získat něco, co se dá sníst. Nešlo mu jen o přípravu chutných pokrmů, ale také (možná hlavně) o samotný fakt, že konkrétní rostlina nebo její část je požitavelná. Legendárním se stalo menu, které připravil pro jednu ze svých narozeninových oslav – obsahovalo dlouhý seznam vlastnoručně vyrobených rostlinných pokrmů s vědeckými jmény druhů, z nichž mnohé nikdo z nás předtím (a většinou ani potom) nejedl. V Brně se Vladimír stal kromě vedoucího katedry rovněž předsedou Sdružení

2

3

2 a 3 Vladimír Řehořek s oblibou pěstoval různé druhy plané flóry. Patřily k nim i kamzičník uherský (*Doronicum hungaricum*, obr. 2) a k. kavkazský (*D. orientale*, 3), které se mu začaly spontánně křížit na zahradě v Kořenci u Boskovic. I když se areál těchto druhů na Balkáně překrývá, byl v přírodě jejich hybrid nalezen jen jednou, a to v jihomaderském pohoří Mecsek, odkud byl v r. 1932 popsán botanikem Gyulou Gayerem. Tomuto kříženci je věnován Vladimírův poslední vědecký článek z r. 2020. Foto M. Chytrý (obr. 2 a 3)

přátel Botanické zahrady PřF MU a tuto funkci vykonával víc než 20 let (1996 až 2017). Pro toto zájmové sdružení zahrádkářů a přátel přírody byl ideálním vedoucím botanických exkurzí, na nichž dokázal podat podrobný a fundovaný výklad o taxonomii, fytogeografii a ekologii rostlinných druhů, stejně jako o jejich pěstování, kulinářském využití a etymologii jmen. Ať se člověk zeptal na cokoli, vždycky se něco dozvěděl.

Na konci r. 1999 ukončil své působení jako vedoucí katedry, ale čekalo ho další angažmá. V r. 2000 byl zvolen předsedou České botanické společnosti a tuto funkci vykonával do r. 2005. Účastníci pravidelných konferencí si jej pamatují jako neúnavného diskutéra, který podle toho, s kým zrovna mluvil, přecházel z vytříbené češtiny do stejně vytříbené slovenštiny, často vyšperkované méně obvyklými zvukomalebnými výrazy, a zase zpět do češtiny. Měl smysl pro detail a často opravoval přednášejícím drobné jazykové prohřešky v češtině i slovenštině a nepřesnosti v odborných termínech. Svou poznámku zpravidla doplnil podrobným zdůvodněním, proč to tak má být. Stejným způsobem se snažil kultivovat i studenty na seminářích a nezřídka posílal upozornění na chyby v článcích nebo reportážích o rostlinách do různých sdělovacích prostředků. Když šel kolem výlohy květinářství s chybami na jmenovkách rostlin, nelenil zajít dovnitř a překvapeně květinářce na místě udělal botanicko-etymologickou přednášku. Na seminářích Ústavu botaniky a zoologie PřF MU se vžilo, že upozornění na drobné formální chyby ve studentských prezentacích se uvádí obratem „mám takovou řehořkovskou poznámku“.

Po r. 2000 Vladimír dále zůstal na katedře botaniky (později sloučené do Ústavu botaniky a zoologie) PřF MU, postupně ale předával přednášky mladším a zkracoval si pracovní úvazek. Formální úvazek mu skončil v r. 2011, ale dál na fakultu pravidelně docházel a pracoval zejména v herbáři, kde průběžně vřazoval přírůstky a dělal pořádek ve sbírkách jednotlivých rodů včetně revizí a určování v případech, kde mnozí jiní před ním neuspěli. Také ochotně pomáhal kolegům a studentům s určováním zapeklitých sběrů. Když někdo přinesl neobvyklou rostlinu, se kterou předtím bezvýsledně obešel několik botaniků, a žádný ji nedokázal určit, byl zpravidla odkázán na poslední instanci: „Tak to dej Řehořkovi.“ A Vladimír takové výzvy s radostí přijímal. Někdy s jednou rostlinou strávil třeba 14 dní při procházení flór, internetu a herbáře, ale nakonec ji určit. V několika případech to vedlo k objevu nového zavlečeného druhu české flóry. O nejzajímavějších výsledcích tohoto bádání Vladimír pravidelně referoval v sérii *Additamenta ad floram Reipublicae Bohemicae*. Jeho determináční pomoc jsme velmi ocenili také při zpracovávání materiálu získaného v rámci projektů Zdeňky Lososové zaměřených na srovnání flóry několika desítek evropských měst. Zejména z jižní Evropy jsme totiž často vozili determináční lahůdky včetně zplanělých rostlin, které mohly pocházet z jakékoli části světa. Vladimír se rovněž podílel na překladech zahraniční zahradnické literatury a byl vyhledávaným recenzentem botanických monografií včetně nejnvýznamnějších národních flórových děl, jako je *Květena České republiky*, *Klíč ke květeně ČR* a *Flóra Slovenska*. Se svým smyslem pro detail dělal recenze důkladné, zahrnující jak stránku odbornou, tak jazykovou. Významně přispěl také k biografické knize Malíř František Řehořek (vydal František Šalé – Albert, Boskovice 2016).

4 Jako vedoucí botanické exkurze v Moravském krasu v r. 2007.

Foto z archivu: Lipka – školské zařízení pro environmentální vzdělávání

5 Botanická zahrada při dnešní zemědělské univerzitě v Nitře. Záměr vybudovat zahradu s agrobotanickým charakterem vznikl v r. 1975. Roku 1978 byl odborným vedením pověřen V. Řehořek. K dispozici byl pozemek v centru vysokoškolského areálu a také částečně upravené parkové plochy v okolí hlavních budov. Zahradní architekt Alexander Glaus se při tvorbě projektu držel návrhů a požadavků katedry botaniky a životního prostředí. Zahrada se postupně zvětšovala, byly vybudovány expoziční a pěstební skleníky a také např. školka, sad nebo Vivárium s exotickými plazy. Foto z archivu: Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre

Při vzpomínce na Vladimíra se myslím většinou z nás vybaví dvě charakteristiky jeho osobnosti. Jednak neobyčejně široké

botanické i jiné znalosti a neutuchající energie předávat je dalším, jednak jeho přívětivá, společenská a optimistická povaha. Studenty při setkání na chodbě nebo na ulici zdravil vždycky už z dálky, protože mu záleželo na tom, aby on byl první, kdo pozdraví, a to s úsměvem. Nejenže rád vyprávěl historky, ale také ve společnosti rád zpíval. Jeho repertoár zahrnoval směs českých, moravských i slovenských lidovek a staropražských písní. Rád přijímal návštěvy doma v Kořenci, kde také pořádal pravidelné srazy bývalých spolužáků z fakulty. Uměl udělat dobrou náladu i tehdy, když všem ostatním už došla. Třeba na studentské autobusové exkurzi v Bulharsku nás v terénu zastihla silná bouřka. Pláštěnka nepláštěnka, všichni jsme byli bezradně promoklí, a když jsme docházeli do vesnice, stál Vladimír před místní hospůdkou a mával, abychom šli dovnitř. Tam už na nás čekaly čtyři desítky skleníček místní rakije, kterou Vladimír mezitím pro všechny koupil. Do kempu jsme potom přišli ve výrazně lepší náladě.

Na podzim 2018 jsme na Ústavu botaniky a zoologie pro Vladimíra uspořádali oslavu jeho 85. narozenin. Zde pronesl památnou řeč před plnou posluchárnou, v níž požádal všechny přítomné, aby mu od toho dne už jen tykali a oslovovali ho jménem. Myslel to naprosto upřímně, a tak nebylo těžké nabídku přijmout ani pro studenty o 60 let mladší. Hlavní dárek byl objednaný autobus na cestu do Nitry a zpět, jímž jsme ve skupině jeho přátel a žáků na jaře následujícího roku navštívili botanickou zahradu, kterou vybuďoval a o které nám často vyprávěl (obr. 5). Po přátelském přijetí pracovníci zahrady nás Vladimír ještě provedl po skalní stepi na vrchu Zobor. To byla jedna z jeho nejoblíbenějších lokalit, kde bádával po celou dobu svého pobytu v Nitře a výsledky shrnul v botanické monografii tohoto území uveřejněné r. 2007. Při exkurzi pobíhal po kopcích, jako by byl nejméně o 20 let mladší. Ostatně se celoživotně těšil dobrému zdraví, což přičítal nejen střídání životosprávy doplněné pravidelným užíváním vína, ale také každodennímu rannímu sprchování studenou vodou. Prý se v mládí na Kořenci umýval studenou vodou z hadice, ze které se občas v zimě vysypal i led.

Společná exkurze do Nitry a na Zobor byla bohužel tou poslední. Když začala v březnu 2020 koronavirová pandemie, musel se Vladimír z pracovny na Ústavu botaniky a zoologie stáhnout do Kořence, kde žil po manželčině úmrtí sám, byť ho pravidelně navštěvovaly děti s vnoučaty a občas i bývalí studenti. Bohužel jej v té době zradilo zdraví. Dlouho o svých vážných potížích ale ani přátelům nic neřekl a chtěl se s nimi poprat sám v ústraní. Když se koncem února 2021 s lehkým zraněním po autonehodě ocitl v boskovické nemocnici, potkal jej osud lidí, kteří byli po celý dlouhý život zdraví a do posledních chvil víc než soběstační. Myšlenka, že možná bude trvale odkázán na péči svých blízkých, ho připravila o zbytky životního optimismu. Fyzicky i psychicky oslabený podlehl koronavirové nákaze.

Vladimír Řehořek prožil dlouhý a aktivní život a zanechal nám bohatý odkaz. Dobře viditelná část tohoto odkazu zahrnuje zejména botanickou zahradu v Nitře, četné publikace o květeně a vegetaci Moravy a Slovenska a nespočetné doklady a revizní štítky v herbářích. Méně viditelná, ale o to silnější část odkazu přežívá v jeho studentech, přátelích a spolupracovnících, kterým nejen předal mnoho znalostí v posluchárnách a na exkurzích, ale také je hluboce ovlivnil mimořádně, mezi řečí, svými osobními postoji a přátelskou, vlídnou otevřeností.

**Text byl připraven pro časopis Zprávy České botanické společnosti, kde vyjde v srpnu tohoto roku (2021, 56/1).
Přetištěno se souhlasem Zpráv ČBS a České botanické společnosti.
Redakčně upraveno.**

K dalšímu čtení viz Živa 2013, 3: LI; 2014, 6: CXLII–CXLIII; 2019, 2: XLIX; z článků V. Řehořka také např. 1958, 6: 228–229; 1976, 6: 212.